

Dr. Renata Salecl, ZANIKANJE IN IGNORANCA

Škofja Loka, 5. 10. 2017

Dr. Renata Salecl je svoje predavanje začela s tezo, da ljudje realnosti pogosto ne želimo videti in jo ignoriramo. To je nekakšen obrambni mehanizem, ki nam omogoča, da je življenje bolj mirno in manj stresno. Včasih sprejmemo celo le pol resnice oziroma tisti del, ki našemu mentalnemu ustroju ali naši psihični naravnosti bolj ustreza. Dr. Saleclova je navedla primer dveh člankov, ki ju je brala v New York Timesu. V enem članku se avtor osredotoča na škodljivost hlevske reje goveda za okolje zaradi velike količine toplogrednih plinov, ki jih takšna reja proizvaja, in predlaga prosto rejo, v drugem članku pa se drug avtor ukvarja s škodljivostjo proste reje, saj bo v prihodnosti le čim večje število neobdelanih površin pozitivno vplivalo na zdravje planeta. Oba članka na nek način govorita o zapiranju oči, čeprav drugi članek zanika predlog rešitve, ki je sugerirana v prvem članku. Pogosto delujemo tako, saj se v problematiko ne poglobimo; včasih nam je za oblikovanje lastnega stališča dovolj le ena informacija, ki je lahko celo nepreverjena.

V eni izmed risank Simpsonovi se Liza z vsem zelo obremenjuje. Ker se jim smili, ji dajo zdravilo ignorital. Po tem vidi samo plesoče medvedke in smejoče oblake, zraven pa ves čas sliši pesem Kako lep je ta svet. V bistvu pa »ignorital« ves čas jemljemo v manjših ali večjih odmerkih, izumljamo najrazličnejše strategije, da ne bi videli in vedeli.

Znanstveniki se že dolgo ukvarjajo s problematiko z vojno travmatiziranih vojakov, pojavljajo se celo ideje o delnem izbrisu spomina. Ugotovili so, da zdravilo beta bloker, ki ga sicer prejemajo srčni bolniki, učinkuje tako, da spomini niso več tako travmatizirajoči. Etiki v znanosti pa se seveda ukvarjajo tudi s tem, da osebam, ki so na primer izvedle genocid, znanost ne bi smela ponujati odreditve v obliki pozabe.

Znanstveniki so med travmatiziranimi vojaki odkrili celo paradokсно vedenje, pisali in govorili so o stvareh, ki jih niso niti videli niti storili. Nekateri psihoanalitiki govorijo o fenomenu »bolečega užitka«.

Psihoanaliza se veliko ukvarja s potlačitvjo, z »ne videti«. Saleclova navede primer pacienta, ki govori o svojih sanjah in takoj pove psihoanalitiku, da ženska v sanjah ni njegova mama. Zakaj potreba po zanikanju? Zakaj čutimo potrebo, da poudarjamo, da govorimo resnico? Ko intenzivno prepričujemo nekoga, da je nekaj res, lahko upravičeno pomisli, da je trditev daleč od resnice; psihoanalitiki bi rekli, da potlačitev že popušča. Ferenczi se je veliko ukvarjal z izjavami ljudi, ki so želeli nekaj zanikati, prikriti ... Pogosto so uporabljali besedno zvezo: »Govorim čisto resnico«. Z namenom zanikanja tistega, kar smo prej povedali ali celo pohvalili, pa pogosto uporabljamo besedo »ampak«.

Lacan ugotavlja, da je želja po nevednosti lahko zelo velik problem, na primer kako zelo želijo biti včasih nevedni pacienti. Na obravnavo pridejo v želji, da bi spoznali, naredijo pa vse, da ne bi nič vedeli, da ne bi bilo treba ničesar spremeniti. Pravi, da ljudje nimajo strasti, da bi vedeli. Tako mora terapevt zavzeti pozicijo nevedneža, pacient mora sam priti do srčike svojega problema.

Zelo zanimive so strategije zanikanja, ko ljudje zbolijo. Raziskave so potrdile, da je v primeru bolezni nevednost lahko koristna. Pacienti, ki živijo v nevednosti, navadno živijo dlje kot tisti, ki želijo o svoji bolezni vse vedeti in takoj vse spremeniti. Takega načina soočanja z boleznijo je bilo več do 90. let prejšnjega stoletja. V zadnjih letih pa imamo s pojavom neoliberalizma občutek, da imamo vse v svojih rokah, da je vse stvar racionalne presoje. Iz tega tudi izhaja nenehen občutek tesnobe in krivde, ki je najbolj prisoten pri starših. Kadar gre z otroki kaj narobe, imamo občutek, da smo slabo vzgajali in da težav ne bi bilo, če bi bili boljši starši.

Salecova ugotavlja, kako zelo je naša identiteta v zadnjih letih povezana z našo delovno uspešnostjo. Zdravnik kardiolog ji je razlagal, da je leta nazaj ljudi po kapi zanimalo, koliko časa bodo lahko na bolniškem dopustu, danes pa pacienti po kapi navadno takoj vprašajo, kdaj bodo lahko šli delat. Brez dela se namreč počutijo ničvredne. Nova oblika zanikanja se kaže tudi na način, da ljudje po preživetih hudih boleznih že verjamejo, da lahko vse spremenijo. Postanejo vrhunski športniki ali obsedeni z zdravo prehrano. Pojavlja se tudi reinterpreteracija bolezni, npr. rak ni rak, je le benigni tumor, z intenzivnim pozitivnim razmišljanjem se bom tumorja znebil ... Včasih celo bolnik psihotično zanika svojo zdravstveno težavo. V Veliki Britaniji sta poznana dva sodna primera pacientk z gangreno, ki sta obe zavračali amputacijo noge. Prva je zanikala bolezen, druga pa je bolezen priznavala, vendar ni pristala na operacijo, saj z amputacijo ne bi mogla postati baletka, kar pa je bila seveda tudi brez gangrene nerealna želja. Sodišče je prvo pacientko razglasilo za neprištevno in so ji nogo odrezali, drugo pa za prištevno, saj je svojo bolezen sprejemala, in ji noge niso odrezali.

Logika zanikanja se družbeno spreminja.

Zanikanje je vedno prisotno, ko smo zaljubljeni, takrat ljubljeno osebo gledamo z rožnatimi očali. Dlje ko imamo nadeta takšna očala, dlje in bolj smo srečni v partnerstvu.

V ZDA je zelo prisotna ignoranca pri vzgoji. Če otrok nekaj naredi narobe, ga ignoriramo ali pošljemo stran na »time out«. To je seveda neprimerno vzgojno ravnanje; otroku je treba povedati, kaj je storil narobe. Ignoranca in nevednost pa sta včasih dobra mehanizma pri starših najstnikov; če želimo preveč ali celo vse vedeti, jim ne bomo omogočili osamosvojitve. To, da ne vemo vsega, je temelj začetka avtonomnosti mladega človeka.

Včasih nevednost uporabimo kot zaščito za svoj način življenja. Žena ugotovi, da ji je mož nezvest, vendar verjame njegovim izgovorom, da ohrani svoje življenje. Nevednost ji omogoča, da ostane v zakonu. Salecova je navedla tudi primer deklice, ki ji je umrla mama. Z očetom sta skupaj napisala pismo za deklinčin rojstni dan, kakršno bi lahko napisala njena pokojna mama. Deklica je začela verjeti, da je pismo res napisala njena mama. Tako se je lažje soočala z izgubo. Razmerja lahko zaščitimo na tak način, da jih ne podvržemo razumu.

Nikoli ne smemo pozabiti na moč nevednosti. Nevroznanstvenik Stuart Feinstein je organiziral konferenco, na kateri so vrhunski znanstveniki z različnih področij razmišljali o tem, česa na njihovem področju ne bi bilo dobro nikoli odkriti.

V ZDA že od 50. let prejšnjega stoletja obstaja kviz, kjer morajo udeleženci na podan odgovor postaviti pravo vprašanje. Dr. Salecova pravi, da si moramo v današnjem času začeti ponovno postavljati prava vprašanja. Kam gremo? Kaj si želimo za našo družbo? Kaj bomo storili z naravo? Kakšne demokracije si želimo?

Po predavanju zapisala Saša Bogataj Suljanović